

ג. ראיות מהמקרא שאין לקב"ה גוף

הרי מפורש בתורה ובנביאים שאין הקדוש ברוך הוא גוף וגוייה, שנאמר (יהושע ב, יא): "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשֵׁמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת", והגוף לא יהיה בשני מקומות. ונאמר (דברים ד, טו): "כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה", ונאמר (ישעיהו מ, כה): "וְאֵל מִי תְדַמְיוּנִי וְאֶשְׁנָה", ואילו היה גוף - היה דומה לשאר גופים.

ד. תיאורי ההגשמה במקרא

אם כן, מהו זה שכתוב בתורה: "וַתַּחַת רַגְלָיו" (שמות כד, י), "כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים" (שם לא, יח), "יַד ה'" (שם ט, ג), "עֵינֵי ה'" (דברים יא, יב), "בְּ(אֶזְנֵי ה'" (במדבר יא, א) וכיוצא בדברים האלו? הכל לפי דעתן של בני אדם הוא, שאינן מכירין אלא הגופות; ודברה תורה כלשון בני אדם, והכל כינויים הן, שנאמר: "אִם שְׁנוֹתַי בְּרֶקַח חֲרָבִי" (דברים לב, מא) - וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג? אלא משל והכל משל. ראייה לדבר, שנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא "לְבוּשָׁה כְּתֹלַג חֲנֹר" (דניאל ז, ט), ואחד ראהו "חֲמוּץ בְּגָדִים מְבֻצָּרָה" (ישעיהו סג, א); משה רבינו עצמו ראהו על הים כגיבור עושה מלחמה ("ה' אִישׁ מִלְחָמָה" - שמות טו, ג), ובסיני כשליח ציבור עטוף ("וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵינוּ" - שם לד, ו) - לומר שאין לו דמות וצורה, אלא הכל במראה הנבואה ובמחזה. ואמיתת הדבר - אין דעתו של אדם מבין ולא יכולה להשיגו ולחוקרו, וזה שאמר הכתוב (איוב יא, ז): "הַחֶקֶר אֱלֹהֵי תִמְצָא, אִם עַד תִּכְלִית שְׂדֵי תִמְצָא".

ה. ביאור בקשת משה "הראני נא את כבודך"¹⁷

מהו זה שביקש משה רבינו להשיג כשאמר (שמות לג, יח): "הֲרֹאֲנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ"? ביקש לידע אמיתת הימצאו של הקדוש ב"ה עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בלבו שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים, כך ביקש משה רבינו להיות מציאות הקדוש ברוך הוא נפרדת בלבו משאר הנמצאים עד שידע אמיתת הימצאו כאשר היא. והשיבו ברוך הוא (שם כ): "כִּי לֹא יֵרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי" שאין כוח בדעת האדם החי¹⁸, שהוא מחובר מגוף ונפש, להשיג אמיתת

הערות - ילמד ענוים דרכו

16 אמנם הגמרא במגילה ג, א אומרת שדניאל לא היה נביא, אבל גם רוח הקודש נמנית אצל הרמב"ם במו"נ א, מה בכלל מדרגות הנבואה.

17 במו"נ א, ג, נד מבאר הרמב"ם את שתי הבקשות של משה רבנו: "הודיעני נא את דרכך" ו"הראני נא את כבודך" ואת תשובת ה': "כי לא יראני האדם וחי" ו"ראית את אחורי ופני לא יראו".

18 שני פירושים אפשריים ל"וחי" (המובאים במדרש): לא יראני האדם כל עוד הוא חי אבל לאחר מותו יוכל. או "וחי" - רמז למלאכים הנקראים חיות, שגם הם אינם יכולים להשיג אמיתת האל, ואין יצור שיכול להשיגו מלבד הוא עצמו. ושני הפירושים אמת. כלפי "השגת עצמותו כפי שהיא" - "לא יראני האדם" ולא "החי" (עיינין להלן ב, ח). אולם כאן הרמב"ם רומז שביקש משה להשיג ראיית כבוד ה' והם המלאכים ועל ידי זה לשלול גם את מדרגתם מהקב"ה (כי ככל ששוללים יותר

מסלול 1: יום ג, ט אייר
מסלול 2: יום ד, ט אייר
מסלול 3: יום ה, ח אייר
מסלול 4: יום א, ט אייר

דבר זה על בוריו. והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחריו, עד שהשיג מאמיתת הימצאו דבר שנפרד הקדוש ברוך הוא בדעתו משאר הנמצאים, כמו שייפרד אחד מן האנשים שראה אחוריו והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו משאר גופי האנשים. ועל דבר זה רמז הכתוב ואמר (שם כג): "וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ".

ו. ביטול כל התארים כלפי האל

וכיון שנתברר שאינו גוף וגוייה - יתברר שלא יארע לו אחד ממאורעות הגופות: לא חיבור ולא פירוד, לא מקום ולא מידה, לא עליה ולא ירידה, ולא ימין ולא שמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה. ואינו מצוי בזמן עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומניין שנים, ואינו משתנה שאין לו דבר שיגרום לו שינוי, ואין לו לא מות ולא חיים כחיי הגוף החי, ולא סכלות ולא חכמה כחכמת האיש החכם, לא שינה ולא הקיצה, ולא כעס ולא שחוק ולא שמחה ולא עצבות, ולא שתיקה ולא דבור כדבור בני אדם, וכך אמרו חכמים: "אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה ולא עורף ולא עיפוי".

והואיל והדבר כן הוא, כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים - הכל משל ומליצה הן. כמו שנאמר: "יֹשֵׁב בְּשָׁמַיִם יִשְׁחָק" (תהלים ב, ד), "כַּעֲסוּנִי בְּהַבְלִיָּהֶם" (דברים לב, כא), "כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ ה'" (שם כח, ג) וכיוצא בהן. על הכל אמרו חכמים: "דברה תורה כלשון בני אדם".

ז. הקב"ה אינו מושפע מהנמצאים

וכן הוא אומר (ירמיהו ז, ט): "הֲאֵתִי הֵם מְכַעְסִים", הרי הוא אומר (מלאכי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שֹׁנֵיתִי" - ואילו היה פעמים כועס ופעמים שמח - היה משתנה¹⁹. וכל הדברים האלו

הערות - ילמד ענוים דרכו

- יודעים את ה' יותר, על דרך השלילה - מו"נ א, ט), ועל כך ענה לו שלא יוכל להשיג את מדרגת המלאכים בעודו חי בגוף ולכן לא יוכל להשיג השגה זו מאמיתת מציאותו, וזהו "ופני לא יראו" (עניין ה'פנים" עיין מו"נ א, לו ועניין ה'כבוד" עיין מו"נ א, סד).

וראית ה'אחור" היא השגת פעולותיו ודרכי השגחתו על כל הברואים. כמו אדם שעשה מעשה והלך, והשאיר אחריו את מעשיו, והם "אחוריו" (עניין ה'אחור" עיין מו"נ א, לח). נמצא שמה שהשיג את כל "תארי הפעולה" של ה', אך לא יכול היה להשיג בעודו חי את מדרגת המלאכים, ולשלול את מדרגתם מהאל ב"ה.

הרמב"ם (מו"נ א, כא) מסביר שזה עניין "ויעבור ה' על פניו" שה' העביר את משה מהשאיפה לראות את "הפנים" לראית "האחור".

19 גם התארים רחום וחנון או כועס וכיו"ב אינם באים לבטא תכונה בקב"ה ח"ו, גם מפני שאין לנו השגה בו ואין אנו יכולים להגדירו במושגינו, וגם מפני שאינו כאדם שמושפע מסביבותיו. אלא אלו הם תארי פעולה שה' פועל בעולמו על פי האמת והצדק האלוהיים. כשצריך לפעול ברחמנות - הוא פועל כך שאנו חווים זאת כרחמים וקוראים לו "רחום", וכשצריך לנקום או לכעוס - הוא פועל כך שאנו חווים זאת כנקמנות או ככעס וקוראים לו "נוקם" וכיו"ב. עיין כוזרי ב, ב, ומו"נ א, ג, ד.

מסלול 1: יום ג, ט אייר	מסלול 3: יום ה, ח אייר
מסלול 2: יום ד, ט אייר	מסלול 4: יום א, ט אייר

אינן מצויין אלא לגופים האפלים השפלים שוכני בתי חומר, אשר בעפר יסודם. אבל הוא ברוך הוא יתברך ויתרומם על כל זה.

שאלות מנחות:

- ✦ מה ההבדל בין שלוש המדרגות שכותב הרמב"ם בביאור תיאורי ההגשמה במקרא: "הכל לפי דעת בני אדם שאינם מכירים אלא הגופות"; דברה תורה כלשון בני אדם"; "הכל משל... במראה הנבואה ובמחזה"?
- ✦ מה ההבדל בין ידיעת "הפנים" לידיעת "האחור"? (שני סוגי תארים)
- ✦ מה ההבדל בין דברי הרמב"ם בתחילה שאין לקב"ה גוף, לבין דבריו בסוף שגם אין לו "מאודעות הגופות"?
- ✦ הרמב"ם במורה נבוכים א, ג, נד, מבאר שהאדם צריך להידמות לה' בכך שגם הוא יפעל לא לפי הרגשות שצפים בו אלא לפי מה שהאמת מורה שיש לפעול. כיצד זה קשור ל"דרך האמצע" ולתורת המוסר של הרמב"ם שלמדנו באלול?